

prés del ll. tardà *chōlēra*, *-ēra*, 'malaltia causada per la bilis', procedent ell mateix del gr. *χολέρα*, *-ας*, id., que deriva de *χολή* 'bilis', 'fel'. □ 1.ª doc.: Llull. En el qual es troba la forma *cōlera*, com a nom de la 'complexió colèrica de l'home', i *colres* 'matèria biliosa en el ventre'; *cōlera* nom de la malaltia, 1839 Lab: «Un ca vench menjar denant ells una erba, per la qual gità *colres* que en lo ventre tenia: molt se meravellà Fèlix de la indústria d'aquell ca --- a purgar la humor per la qual lo can era en malaltia», Llull (10 *Merav.*, NCl. II, 58). «Alcuns usen prè<s>sechs, un o dos abans de menjar, axí com los colèrichs, e aquels qui no poden bé exir a seyla; cor sapiats que allarguen <la>xen», e si *colres* ha en la boca del ventrell, tollen lur calor e abaxen les avall, so que no pòrien fer aprés menjar per sò com lo menjar és mesclat en les *colres*», Arnau de Vilanova (*AnSaTarr.* XXII, 1314). «La bossa on està la fel --- la cōlera de que està plena la fel: *bilis*», OPou; i amb el sentit de 'ira': «pendre gran cōlera: excandesco; fer pendre *cōlera* a algú», OPou (*ThPu.*, 252, 299). Per a les dates de l'aparició en francès, veg. *Rom.* LXV, 167-170.

DERIV.: *Colerí*. Colèric [Llull, ex. supra]. *Colerina*. *Colerós* [*Spill*, 5820]. *Encolerir-se* o *encoleritzar-se* (poc genuïns).

CPT.: *Coleriforme*. Altre cpt. de la mateixa arrel és *colèdoc* [cf. *SLitCosta*, 1868], gr. *χοληδόχος* 'que conté la bilis' format amb *δέχομαι* 'jo rebo'. *Colagog* [1868, *SLitCosta*], gr. *χολαγωγός* id., format amb *χολή* i *ἄγω* 'jo empenyo, poso en marxa'.

Colera, V. *herba-col* (QUALLAR) *Cōlera*, colèric, *colerina*, V. *còlica* Colet, V. *herba-col* (QUALLAR) *Colet*, *coleta*, V. *col* *Colflor(i)*, V. *col-i-flor* (COL) *Colga*, *colgador*, *colgafocs*, etc., V. *colgar*

COLGAR, del ll. CŌLLŌCARE 'situar', 'collocar', derivat de LOCUS 'lloc', que ja en l'Antiguitat es troba usat vulgarment en els sentits, especialitzats, de 'ficar al llit' i 'cobrir, el foc (de cendres calivoses)', d'on es va passar després a 'tapar amb altres matèries (terra, etc.)', per comparació amb l'acció feta amb les flasades o les cendres. □ 1.ª doc.: S. XIII, Jaume I, Desclot, Llull.

Ja molt repetit, en aquest, en el sentit, el més estès en l'Edat Mitjana, de 'ficar-se al llit, gitar-se': «con s'era *colgat* e durmia, viyares li era que fos ab Déu» (*Blanq.*, NCl. II, 260.9); de nou ib. I, 108.13, etc. «Una femna *se colgà* ab ell», *VidesR*, fº 177v1, trad. «puella in lectum dormientis *se injectit*» (p. 529.9). «Fo amenat davant lo Rey, qui era *colgat* en son lit», Desclot, fº 328 del ms. de la Nac. de París. «E *s colgà* dadins son ascut» ('s'hi ajagué per dormir') en la *Questa* de Reixac (44.20); sovint en participi: «ab lo sol siats *colgat*», BMetge (*Medecina de Pecat*, NCl., 56.18); «pretenen alguns senyors que --- lo vespre que lo pagès deu fer nocés, essén la muller *colgada*, ve lo senyor e munte en lo lit pessant de sobre la dita dona ---», a. 1462 (parlant del famós «mal-ús», Hino-

josa, *Reg. Señ. Cat.*, p. 367); en tal cas no es pot afirmar de segur que la construcció sigui reflexiva, car també en algun cas més rar el verb passà a usar-se amb el mateix valor com a intransitiu: «*colguant* me leu e vestint me despull, / e trop leuger tot fexuc e gran carc, / e, quant me bany me pens que no-m remull, / e sucre dolç me sembla fel amarc», Jordi de Sant Jordi.

Avui aquesta acc. ha desaparegut de l'ús comú central, i en general, del català continental, però es manté a les Illes, on s'usa molt fins en la llengua literària de tipus popular tradicional: «sopa y *colga't* dejorn, / esposa meua estimada / --- / ella sopa y *se colga* ---», «es platet qu'ella menjava - tot, de llàgrimas l'omplia -- / ---Vamos, anem a *colgà*, - així com los altres dias» en velles cançons populars de Mallorca (MilàF, *Romllo.*, 255, 237A₁); «jo voldria esser mosquit / per entrar dins sa cambreta, / per veure N'Esperanceta / com *se colga* dins es llit», Camps Merc. (*Folk. Men.* I, 74), «An es llit me *colgaré*, / set àngels i un querubí hi trobaré», id. I, 7; i una versió menorquina d'allò de «qui amb allots *se colga* conca-gat s'aixeca» (id. I, 319); també a l'Alguer: «el jove, anant en càmera de la princesa, demana de deixar-lo *colgar* amb ella, i la princesa --- perquè ningú no se seria abijant de res, lo deixa *colgar* amb ella ---» en una rondalla popular (BCEC, 1907, 53); pron. *ma kòlk* el present a l'Alguer (Kuhn, *AORBB* VII, 64).

Al capdavant no és gaire més que una especialitat d'aquest sentit bàsic el de *colgar-se* 'pondre's el sol', usat molt especialment en la locució adverbial: «e ls confessors per aquiló, e les verges per *sol colguant*», *VidesR*, fº 234r2 (trad. *per occidentem*, 722.35), o bé amb participi passat (variant més rara, encara que no és fàcil que sigui error ms. per *colgant*, vist que, en aquests ms., *-nt* sol reduir-se a *-n*): «co En Julià devallàs en Pèrsia --- el tramès un demoni envés *sol colgat*, per so que li recomtàs om què-y fasia», ib., fº 57r1. Avui també s'ha antiquat això en cat. central, però encara se sent a l'Empordà: «des que surt el sol fins que *se colga*» a Peralada (Serra, *AORBB* v, 228); usat especialment, també en aquestes comarques, en la locució adverbial en sentit geogràfic: *è sòl kulgán* 'a Ponent' a Vilademuls, *è sul kulgán* a Vilavenut (1964).⁴⁵ Amb una acc. anàloga, relativa al crepuscle capvespral, existeix també la locució *a albes colgades*. És veritat que *pondre's el sol* és també ben antic i l'usà ja R. Llull: «après lo *sol post*, Blanquerna se pujava en lo terrat --- e stava en oració --- del *sol post* tro al prim son, que con s'era *colgat* e durmia, viyares li era que ---» (*Blanq.* II, 259.28). Però «que'l sol fo *colgat*» es troba en Desclot (§ 166).⁴

El llatí COLLOCARE tendeix a restringir els seus significats i aplicació en els textos vulgars de la baixa època.² En canvi crida llavors l'atenció el to popular i considerable freqüència de l'aplicació a les persones que es giten o fiquen al llit, i també a l'acció de posar cendres o brases calentes damunt el foc somort, per evitar que s'apagui del tot, de manera que tenim la impressió que, per als qui ho deien, ja significava es-